

DOI: 10.55666/folklor.1699306

DARENDELİ MEHMED SAİB EFENDİ'NİN, NÂBÎ'NİN "BİLÜR BİLMEZLENÜR" REDİFLİ GAZELİNE TAHMİSİ

Filiz KALYON*

Öz

Osmanlı edebiyatı, klasik Türk edebiyatı vb. tabirlerle isimlendirilmiş olan divan edebiyatı aşağı yukarı altı yüz sene gibi uzun soluklu bir devrede varlığını sürdürmüştür. Klasik Türk edebiyatı her devir içerisinde farklı hususiyette eserler vermiş olan bir edebiyat olarak kabul edilmektedir. Klasik Türk edebiyatının varlık sürdürdüğü devir içerisinde eser vermiş sanatçılar kimi zaman beğenilerini göstermek için bazen de örnek aldıkları bir şairin şiirine benzer eserler vermek adına yeni eserler ortaya çıkarmışlardır. Ortaya çıkan bu eserlerden bazıları, örnek alınan şairin şiirine eklemeler yapılarak meydana getirilmiştir. Genç şair ya da aynı dönemde yaşadığı halde takdirini göstermek isteyen şairler tarafından yapılan bu eklemelerle birlikte ortaya yeni bir şiir çıkmaktadır. Terbi, taştir, tahmis, nazire vb. terimlerle isimlendirilen bu şiirlerin genel olarak ortak özellikleri, meydana getirilmiş yeni şiirin ya da temel şiire eklenen bölümlerin örnek alınan şairin şiirine şekil ve üslup açısından benzemesi şartı esas alınmıştır. Tüm zamanlarda divan şiirinde üstat olarak kabul gören Fuzûlî, Bâkî, Zâtî, Taşlıcalı Yahya vb şairlerin birçok şiirine kendi yaşadıkları devirlerde veya sonraki zamanlarda nazireler ya da tahmisler kaleme alınmıştır. Bu şekilde şiirlerine nazire, tahmis yazılan şairlerin belli başlılarından birisi de hiç şüphesiz ki Nâbî'dir. Nâbî'nin klasikleşmiş birçok gazeli farklı dönemlerde yani kendisinden çok sonraları yaşamış şairler tarafından da tahmis ya da tanzir edilmiştir. Şairin, en fazla örnek alınarak yeni şiir yazmaları için dikkate aldıkları şiirlerinin başında "görmüşüz, unudulmuş, içinde, olmaz, aşiyânemizün, zenbûrun vb" redifleriyle bilinen şiirleri gelmektedir. Yani kısaca hikemî tarzın büyük üstadı Nâbî'nin birçok şiiri farklı dönemlerde örnek alınarak benzer şiirler yazılmıştır. Gerek üslubu gerekse hikemî tarza öncü olarak kabul edilmesi sebebiyle birçok şair tarafından şiirleri örnek alınan Nâbî'nin "bilür bilmezlenür" redifli gazeli, Nâbî sonrası devirlerde de en fazla tahmis edilen şiirler arasında yer almaktadır. Klasik Türk edebiyatı şairleri tarafından üstat olarak kabul gören Nâbî'nin şiirlerini tahmis eden şairlerden birisi de son dönem divan şairlerinden olan Darendeli Mehmed Saib Efendi'dir. Hazırlanan bu çalışmada Mehmed Saib Efendi'nin Nâbî'nin bahsi geçen şiirine yazdığı tahmis değerlendirilmiş olup, her iki şairin üslubu ve şiire verdikleri mana hususiyetleri karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Edebiyatı, Nâbî, Darendeli Mehmed Saib, Bilür Bilmezlenür, Tahmis.

* Doç. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Polatlı / Ankara / TÜRKİYE, kalyonfiliz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7523-4168

DARENDELI MEHMED SAİB EFENDİ’S ESTIMATE ON NÂBÎ’S “BİLÜR BİLMEZLENÜR” REDİF GAZEL

Abstract

Divan literature, which has been named with terms such as Ottoman literature, classical Turkish literature, etc., has existed for a long period of approximately six hundred years. Classical Turkish literature is accepted as a literature that has produced works with different characteristics in each period. Artists who have produced works during the period in which classical Turkish literature has existed have sometimes produced new works to show their appreciation and sometimes to produce works similar to the poems of a poet they have taken as an example. Some of these works that have emerged have been created by making additions to the poems of the poet who has been taken as an example. A new poem emerges with these additions made by young poets or poets who lived in the same period but want to show their appreciation. The general common features of these poems, which have been named with terms such as *terbi*, *taştir*, *tahmis*, *nazire*, etc., are that the newly created poem or the sections added to the basic poem should be similar to the poems of the poet who has been taken as an example in terms of form and style. Many poems of poets such as Fuzûlî, Bâkî, Zâtî, Taşlıcalı Yahya, who are considered to be masters of divan poetry at all times, had nazires or tahmis written for them in their own time or later. One of the leading poets whose poems were written nazires or tahmis in this way is undoubtedly Nabî. Many of Nabî’s classic ghazals were also tahmis or tanzir by poets who lived much later than him in different periods. The poems of the poet that are taken as an example the most and taken into consideration for writing new poems are the poems known with the repeated words “görümüşüz, Unutudılmış, içinde, olmaz, aşîyânemizün, zenbûrun etc.” In short, many poems of Nâbî, the great master of the hikemî style, were taken as examples in different periods and similar poems were written. Nâbî’s “bilür bilmezlenür” rhymed ghazal, whose poems are taken as an example by many poets because he is considered a pioneer of the style both in style and in wisdom, is also among the most tahmis poems in the periods after Nâbî. One of the poets who tahmis the poems of Nâbî, who is accepted as a master by the poets of classical Turkish literature, is Darendeli Mehmed Saib Efendi, one of the divan poets of the late period. In this study, the tahmis written by Mehmed Saib Efendi for Nâbî’s aforementioned poem is evaluated and the style of both poets and the meaning characteristics they give to the poem are compared.

Keywords: Ottoman Literature, Nâbî, Darendeli Mehmed Saib, Bilür Bilmezlenür, Tahmis.

Giriş

Divan edebiyatı XIII. ve XIX. yüzyıllar arasında gelişim göstermiş ve bu süre içerisinde birçok edip yetiştirilip sayısız eserler verilmiş bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönem içerisinde şüphesiz en dikkate değer ürünler şiirlerin farklı özellikleriyle kayda geçen nazım şekilleridir. Divan edebiyatının en çok kullanılan nazım biçimi gazel ve kaside olmakla birlikte şairlerin bunları farklı bir nazım şekline dönüştürme mahareti de edebiyatın başka bir alanını oluşturmaktadır. Beğendiği bir şiire mısralar ekleyerek meydana getirilen nazım şekli, eklenen mısra sayısı ve şiir özelliklerine göre kimi zaman murabba, kimi zaman müseddes ya da muhammes adını almakta, bu şekilde başka bir şiire eklemeler yaparak yeni bir şiir oluşturan şairin meydana getirdiği nazım biçimi ise musammat olarak isimlendirilmektedir.

Musammatlar kafiye düzeninin farklılığına göre iki ayrı grupta değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki ilk bentte geçen mısra veya beyitlerin öbür bentlerin sonunda aynen tekrar edilmesiyle oluşan mütekerrir musammatlardır. Diğeri ise ilk bentteki mısra veya beyitlerin öbür bentlerin sonundaki mısra ya da beyitlerle sadece kafiye olarak uyum gösterdiği müzdevic musammatlardır. Bu isimlendirmeler de yine kendi alt başlıklarıyla farklı nazım şekillerini oluşturmaktadır. Bu alt başlıklardan biri olan tahmis muhammes başlığı altında yer alan ve şairlerin bazen kendi şiirine, çoğu zaman da başka bir şiirin beyitlerine ekledikleri üç mısrayla şekillenmektedir.

Divan edebiyatına mahsus bir nazım biçimi olan ve daha önce yazılmış bir gazel ya da kasidenin her beytinin başına üç mısranın eklenmesiyle oluşturulan tahmisler Arapçada "beş" anlamına gelen "hamse" kelimesinden türetilmiştir. Türkçede "beşli, beşleme" şeklinde karşılık bulan tahmislerin kafiye düzeni "aaa (aa)- bbb (ba)- ccc (ca)" şeklindedir (İpekten, 2013:100). Bu düzene göre ilk üç mısra tahmis eden şaire, son iki mısra ise tahmis edilen şaire aittir. Tahmis bir şairin beğenisini ya da yeteneğini gösterme hevesine işaret ettiği için birçok şair tarafından denenmiş bir nazım şeklidir. Cemal Kurnaz, "bir gazeli tahmis etmenin, genellikle genç şairlerin ya da şairlik yönünden zayıf olanların kendilerini yetiştirmek üzere başvurdukları bir yol" olduğunu belirtir. (2007: 59) Tahmiste dikkat edilmesi gereken hususların başında eklenen bölümlerin, temel şiirle aynı kafiye, aynı duygu ve manada olması gelir. Tahmis genellikle beğenilen ve örnek alınan şiirlere yazılmaktadır. Kendi şiirine tahmis yazan şairler de yok değildir. Örneğin Türk edebiyatının önemli tahmislerinden biri, Ziya Paşa'nın Zafername adlı eseri için yazılan 66 beyitlik kasideye yine şairin kendisi tarafından yazılmış olan tahmistir.

Şairlerin, divan ya da mecmualarda kendi gazellerine yaptıkları tahmisler "tahmis-i gazel-i hod" başlığıyla yer almaktadır. Fuzûlî, Bâkî, Nedim, Taşlıcalı Yahya vb. birçok şairin şiirine tahmisler yazılmıştır. Örnek alınan şiirlere aynı vezin ve kafiye şiirler yazan genç şairlerin ilgi gösterdiği ve şiirleri tahmis edilen şairlerin başında Nâbî gelmektedir. Hicrî 1052-1124/Milâdî 1642/1712 yılında Urfa'da dünyaya gelen Nâbî divan şiirinin 17. yy. sonu ile 18. yy. başında yaşamış en önemli şairlerinden biridir. Urfa'da "tahsil gördükten sonra İstanbul'a gelerek vezir-i azam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın himayesini görmüş, sonra Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya hususi kâtip olmuştur." (Uzunçarşılı, 1988:587). "Bir şiirinden, önceleri İstanbul'da aradığını bulamamaktan dolayı hayal kırıklığına uğradığı, fakat çok geçmeden Sultan IV. Mehmed'in musâhibi Damad Mustafa Paşa ile tanıştığı ve onun ölümüne kadar (1098/1687) süren dostluk sayesinde oldukça rahat bir hayata kavuştuğu öğrenilmektedir (Karahan, 2006:258-260).

Nâbî'nin hem hikemi tarzın öncüsü olması hem de şiirlerinde kullandığı dil ve üslubun kusursuz oluşu onun birçok şair tarafından takip edilmesine ve örnek alınmasını sağlamıştır. Toplum meselelerini, siyaset ve ekonomi gibi daha önce şiirde kullanılmamış mevzuları ele alan hikemi tarz Nâbî ekolü olarak da isimlendirilmektedir. Hikemi tarzın divan edebiyatı içerisinde önemli bir sahada yer almasını sağlayan şair, Rami Mehmed Paşa, Raşit, Çelebizade Asım, Yahya Nazım, Münif, Sami, Koca Ragıp Paşa, Haşmet ve Fitnat Hanım gibi birçok şair tarafından takip edilmiş ve onun şiirlerinde kullandığı üsluba benzer bir üslupla şiirler yazılmıştır. Sağlığında da birçok şairin kendisinden istifade ettiği bir şair olan Nâbî'nin; Hadis-i Erbain Tercümesi, Siyer-i Veysi zeyli, Tuhfe-i Dilkeş-i Nâbî, Hayriyye, Hayrabad, Münşeat, Tuhfetü'l Haremeyn, Fetihname-i Kamaniçe gibi birçok önemli eseri vardır (Kalyon, 2020a:1). "Nâbî'nin Türkçe Divanı sonunda Farsça gazellerini ve Mevlânâ, Hâfız Şirâzî, Molla Câmî Sultan Selim, Feyzî-i Hindî... gibi şairlerin

gazellerine yazdığı tahmisleri içine alan bir Farsça Dîvânçesi de vardır.” (Ceyhan, 2010: 1-34).

Nâbî'nin Bazı Şiirlerine Yapılmış Tahmis ve Nazire Örnekleri

Divan edebiyatında üstat olarak addedilen şairlerin çoğuna genç şairler ya da sonraki dönemlerde yetişmiş başka şairler tarafından tahmisler yazılmıştır. Yazılan bu şiirler hem konu bütünlüğü hem de benzer redif kullanımı açısından esas alınan şiirin takibi niteliğindedir. Şiirleri tahmis edilen şairlerin başında Nâbî gelmektedir. Nâbî'nin hikemi tarzda yazdığı şiirler birçok şairin beğenisini kazanmıştır. Gerek üslubu gerekse divan edebiyatına kazandırdığı farklı bakış açısı sebebiyle birçok şairin yol göstericisi vazifesini üstlenen Nâbî'nin klasikleşmiş birçok gazeli farklı dönemlerde yaşamış şairler tarafından tahmis ya da tanzir edilmiştir. Şairin, “görmüşüz, unudulmuş, içinde, olmaz, aşiyânemizün, zenbûrun vb” redifleriyle bilinen birçok şiiri farklı dönemlerde örnek alınmış ve benzer şiirler yazılmıştır.

Örneğin 17. yy şairlerinden olan ve Mirzazâde lakabıyla da anılan Neyli'nin, Nâbî'nin “görmüşüz” redifli meşhur gazeline yazdığı tahmisin bir bölümü şu şekildedir:

Geh bu bezmin câm-ı vasl-ı hoş-güvârın görmüşüz
Mübtelâ-yı hecr olup gâhî humârın görmüşüz
Rûzgârın hâsılı her gûne kârın görmüşüz
Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz
Biz neşâtın da gamın da rûzgârın görmüşüz (Kılıç, 1994)

Nâbî gibi Urfalı şairlerden olan Rıf'at ise üstadın hacca giderken yazmış olduğu söylenen ve “Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâdır bu” mısralarıyla bilinen meşhur şiirine aşağıdaki mısralarla başlayan bir tahmis yazmıştır:

Be hey gâfil gözün aç cân u dil nûr-ı Hudâdır bu
Çün erbâb-ı şühûd senden seni rûşen-fezâdır bu
Bu câ vahdetgeh-i hayrû'l-verâ bedrû'd-dücâdır bu
Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâdır bu
Nazargâh-ı ilâhidir makâm-ı Mustafâ'dır bu Rıf'at (Alpay, 1986:253)

Son dönem divan şairlerinden olan Hamdi'nin yine aynı şiire yazdığı tahmis ise şöyle başlamaktadır:

Sa'âdet mülkünün mümtâzı şâh-ı enbiyâdır bu
Risâlet mülkünün hurşîdi mâh-ı etkiyâdır bu
Hudânın lutf u ihsânı bize nûr-ı Hudâdır bu
Sâkın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâdır bu
Nazargâh-ı ilâhidir makâm-ı Mustafâ'dır bu Hamdi (Alpay, 1986:83)

Nâbî'nin “bilür bilmezlenür” Redifli Gazeli

Nâbî'nin “bilür bilmezlenür” redifli gazeli hem kullanılan redifin farklı kuruluşu hem de şiirin mana güzelliği açısından her dönem beğenilmiş ve örnek alınarak benzer şiirler yazılmaya çalışılmış bir şiirdir. Bu şiirde özellikle edebi sanat olarak da kullanılan “tecahül-i ârif” yani bilip de bilmezlikten gelme durumunun sevgiliye atfedilmesi ve her beyitte divan edebiyatının farklı mazmunlarına da işaret ederek bu durumun hatırlatılması şiire bir musiki havası kazandırmıştır. Nâbî'nin bu şiirde kullandığı “bilür bilmezlenür” redifi divan şiirinin aşığı umursamayan sevgili tipinin belgesi niteliğindedir. Nâbî'nin bir şiirinde kullandığı,

“Bir ben miyüm cihânda Nâbî esîr-i aşkı
Ol hüsn-i bî misâle kim mübtelâ degül” (Kaplan, 2008: 603)

Mısralarında da anlattığı gibi âşıklar ve sevgili arasındaki muhabbet anlayışı bağımlılık derecesindedir. Bu bağımlılığın sevgili tarafından bilinmesi mutluluk verirken, bilmezlikten gelinmesi üzüntü verir ve böylece şiir kendi içinde bir hissî tezat oluşturur. Nâbî'nin divan şiirinde çokça kullanılan güzel, şarap, musiki gibi unsurlara da değindiği bu gazeli aşağıda verilmiştir:

Mübtelâsı oldığım dilber bilür bilmezlenür
Sergüzeşt-i mihrini ezber bilür bilmezlenür

Pây-ı bûsile şeref-yâb olduğımdan zevk ider
Nüktelerle şiveler eyler bilür bilmezlenür

Yalınız çeşmim değil şahbâ vü sâki la'î ü câm
Leblerün rengin mey-i ahmer bilür bilmezlenür

Kendi çok cevri itdüğinden gayrı ol nahl-i cefâ
Tıfl-ı ağyârı dahı ekser bilür bilmezlenür

Anlamazsın nagme-i ney zevk-ı mey sen zâhida
Mest iken Nâbî anı anlar bilür bilmezlenür

Bu bilüp bilmezlenen kâmil mükemmel âşıkân
Her husûsı keşf idüp ezher bilür bilmezlenür

Mükrim İbrâhim Paşa Hazret-i Hak dostudur
Düşmenine dahı lutf eyler bilür bilmezlenür

Hak vücûd-ı nâzeninin hıfz ide âfâtdan
Ayn-ı Eflâtûn hikmetler bilür bilmezlenür

Eylesin Allah her hâline tevîkin refik
Rıfkı her hâlinde müstahzer bilür bilmezlenür

Şehriyâr-ı şehri Hak ma'mûr kılsun dâima
Kadrini bu cevherün anlar bilür bilmezlenür

Mazhar-ı lutf-ı Hudâ hem pâdişah u hem vezir
Bunların kadrini serverler bilür bilmezlenür (Bilkan, 1997)

"Bilür bilmezlenür" redifli bu gazeli, divan şiirinin ilginç sayılacak gazelleri içerisinde ve bu yönüyle de birçok şairin benzer şiirler yazmasına yol açan bir özellik taşımaktadır. Farklı dönemlerde yukarıda verilen gazeli tanzir eden şairlerden biri de Basîrî'dir. Şair çocukluğundan

itibaren gözleri görmediği için Basîrî mahlasını kullanmıştır. 18. yy. şairlerinden olan ve Musul bölgesinde yaşadığı bilinen Basîrî'nin Nâbî'nin zikredilen şiirine yazdığı nazire şu mısralarla başlamaktadır:

İşkumı ma'şûk-ı bî pervâ bilür bilmezlenür
Muztarîb-hâl olduğum hâlâ bilür bilmezlenür

Zulmet âbâd-ı firâkında perîşânlıklarım
Mû-be-mû ol zülf-i 'anber-sâ bilür bilmezlenür Basîrî (Şahin, 2024)

Nâbî'nin bahsi geçen şiirine nazire yazan bir başka şair de Meylî Gürânî'dir. 18. yy. başlarında Saraybosna'da yaşamış ve asıl adı Mehmed olan Meylî Gürânî'nin “Güfte-i Meylî” başlıklı aşağıdaki şiiri yine Nâbî'den etkilenecek yazılmış bir şiirdir:

Hâlüm ol bîgâne bilmez mi bilür bilmezlenür
Düşdüğüm efgâne bilmez mi bilür bilmezlenür
Gulgule saldum cihâna âh idüp şekl-i hezâr
Gelmişem gülşâne bilmez mi bilür bilmezlenür Meylî Gürânî (Mulabdic, 2016)

Darendeli Mehmed Saib Efendi'nin Nâbî'nin “bilür bilmezlenür” Redifli Şiirine Yazdığı Tahmis

XIX. yy. şairlerinden olan Mehmed Saib Efendi 1820 tarihinde Darende'de doğmuştur. Kaynaklarda şairin ailesi ve yakınları ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. İlk tahsiline memleketindeki hocalardan eğitim görerek başlayan Mehmed Saib Efendi, 1843 yılında İstanbul'a gelir İstanbul'a geldikten sonra bazı manzumelerinden memleketi Darende'ye karşı hissettiği özlemi aktardığı görülmektedir. İstanbul'da müderrislik görevini yürütürken bir öğrencisine âşık olduğu ve bu aşk yüzünden aklını yitirerek akıl hastanesinde hayatını kaybettiği bilinmektedir (Kalyon, 2020b:8).

Fatin'in tezkiresinde Mehmed Saib Efendi'nin “divan olacak kadar çok ve güzel şiirleri (Fatin, 1854-1855)'nin bulunduğu belirtilen divanı tarafımızdan (Darendeli Mehmed Saib Efendi Divanı, Akçağ Yay. 2020) yayınlanmıştır. Bu divanın içerisinde yer alan bir şiir Nâbî'nin “bilür bilmezlenür” redifli gazeline yazılmış olan bir tahmistir. Tahmisin tamamı aşağıda verilmiştir:

'Âşık-ı dîrinesin bütler bilür bilmezlenür
Şem'ler pervâneyi bihter bilür bilmezlenür
Çûpi mıkânâtısı cezb eyler bilür bilmezlenür
Mübtelâsı olduğım dilber bilür bilmezlenür
Sergüzeşt-i mihrini ezber bilür bilmezlenür

Hem vişâliyle ferağyâb olduğumdan zevk ider
Hem tegâfüllerle bitâb olduğumdan zevk ider
'Ârif-i üslûb u âdâb olduğumdan zevk ider
Pây-ı bûsile şerefyâb olduğumdan zevk ider
Nüktelerle şîveler eyler bilür bilmezlenür

Çekmedikçe 'aşk-ı rehzen şabr u samâne hüsâm
Kim virir elden görünür tevsen-i râza zamân

‘Âşıkın bir ben miyim ey gözleri mest-i müdâm
Yalnız çeşmim değil şahbâ vü sâki la'î ü câm
Leblerün rengin mey-i ahmer bilür bilmezlenür

Zevk virmez tıfl-ı bî hempâya bâzi vü deâa
Taşlamak divâneyi etfâle birden pek şafâ
Sevdiğim bilmez mi aya nidügin nâm-ı vefâ
Kendi çok cevri itdiginden ğayrı ol nahl-i cefâ
Tıfl-ı ağıârı dahı ekser bilür bilmezlenür

Hoş buyurmuş Nâbî-i üstâd Şâ'ib dinle ha
Kabiliyyet lazım Âdemde ne hırka ne ridâ
Hüsni ü idrâkında nokşân var kabul itmez devâ
Anlamazsın nefha-i ney zevk-ı mey sen zâhida
Mest iken Nâbî anı anlar bilür bilmezlenür

Bu bilüp bilmezlenire ma'lûmdur ehl-i kemâl
Her umûrî mihirden enver bilür bilmezlenür

Mîr ‘Âli mezellet mahdûm-ı Muhammed beg ki her
Harf-ı lutf âmîzi bir güher bilür bilmezlenür

Pür nüvîs-i şehri-yâr u necl-i pâk Âşîfî
Dûdmân-ı çarhdan berter bilür bilmezlenür

İntisâbım var bi hamdillah der-i ihsânına
Bir nigâhı mûrî mîr eyler bilür bilmezlenür

Devri bâda ez vücûd-ı nâzenineş gird-i âam
Tab‘ u kaddi nice fenler bilür bilmezlenür

Handâneş hem zi her âfet-i nigeş dâred Hudâ
Neşri-lutfi bir cihân besler bilür bilmezlenür

Der heme kâreş koned yezdâne tevfiķeş refik
Şubh-ı devlet cebhesin o haşr bilür bilmezlenür

Şehr-i yâr dide hem bâki şod tâ rûz-ı haşr
Böyle durdukça durur gökler bilür bilmezlenür

Siyemmâ-yı in sâl-ı nev der hakşân ferhûnde bâd
Bu sena şânında müstahkâr bilür bilmezlenür

Geldi bu mışra‘ dahı mazmûnı Nâbînin

Bu du ‘âya dir kabûl bir sır bilür bilmezlenür (Kalyon, 2020b: 64-65)

Tahmiste şair Nâbî’yle aynı üslupta yazmaya dikkat etmiş, özellikle bağlantı mısralarını Nâbî’nin şiiriyle bağlantılı bir şekilde kurmuştur. Aşağıda verilen tahmiste görüldüğü gibi şair her bölümün üçüncü mısrasını, Nâbî’nin beytine devam özelliği taşıyacak şekilde düşünmüştür. Örneğin ikinci bölümde Saib’in yazdığı mısra ile temel şiir olan Nâbî’nin gazelindeki mısra hem anlam hem de tonlama bakımından birbiriyle uyumlu durmaktadır:

“‘Ârif-i üslûb u âdâb oldığımdan zevk ider

Pây-ı bûsile şerefyâb oldığımdan zevk ider”

Şair üçüncü bölümde kullandığı bağlama mısrasında ise soru sormakta cevabını ise Nâbî’nin mısrasıyla karşılamaktadır:

“‘Âşkın bir ben miyim ey gözleri mest-i müdâm

Yalınız çeşmim degil şahbâ vü sâki la‘l ü câm”

Ayrıca Nâbî’nin gazelden sonra,

“Bu bilüp bilmezlenen kâmil mükemmel âşıkân

Her husûsı keş idüp ezher bilür bilmezlenür”

Beytiyle başlayan bölümden itibaren

“Mükrîm İbrâhîm Paşa Hazret-i Hak dostudur

Düşmenine dahı lutf eyler bilür bilmezlenür”

Beytinden de anlaşılacağı gibi Mükrim İbrahim Paşa’yı methettiği bir bölüme benzer nitelikte ifadeler kullanan Saib,

“Bu bilüp bilmezlenire ma‘lûmdur ehl-i kemâl

Her umûrî mihirden enver bilür bilmezlenür”

Beytiyle tahmisten ayrılan bölümden itibaren

“Mir ‘Âli mezellet mahdûm-ı Muhammed beg ki her

Harf-ı lutf âmizi bir güher bilür bilmezlenür”

Mısrasında ismi geçen Mir Ali Bey’i methetmektedir. Darendeli Mehmed Saib Efendi’nin yazdığı tahmisin son bölümünde yer alan

“Hoş buyurmuş Nâbî-i üstâd Şâ‘ib dinle ha”

mısrası Saib’in Nâbî’yi hem takip ettiğini hem de bu bölümü kendi mahlasını da kullanarak sonraki bölümden ayırdığını gösterir niteliktedir. Nâbî’nin şiirini tarz ve şekil özellikleriyle örnek alan Saib’in bu tahmisinin diğerlerinden bir diğer farkı da şiirin devamında aynı redifin Farsça mısralarda da kullanılmasıdır. İyi derece Farsça bilen ve divandaki bazı gazellerini Farsça yazmış olan Saib, bu şiiri hem Türkçe hem Farsça bölümlerle süsleyerek Nâbî’nin “bilür bilmezlenür” redifli şiirini farklı bir yöntemle tahmis etmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak Nâbî, divan şiirinin üslup ve mana hususunda en çok takip edilen şairlerinden biridir. Nâbî'nin "bilür bilmezlenür" redifli gazeli ise birçok şair tarafından nazire ve tahmisler yazılarak örnek alındığı gösterilmiş bir şiirdir. Bu şiire divan edebiyatının farklı dönemlerinde benzer nitelikte tahmis yazan şairlerden biri de Darendeli Mehmed Saib Efendi'dir. Divan edebiyatının ilginç hayat hikâyesi ve şiirlerinde kullandığı farklı üslupla dikkat çeken bir şairi olan Saib, son dönemin şairlerinden olmakla birlikte kendinden önceki birçok şairin üslubunu örnek almış ve bunu şiirlerinde uygulamıştır. Darendeli Mehmed Saib Efendi'nin Nâbî'nin bahsi geçen şiirine yazdığı tahmis, hem üslubu hem de Nâbî'nin bu şiirde kullandığı şekil özelliklerini neredeyse birebir takip ettiğini gösterir nitelikte yazılmış bir tahmistir. Çalışmanın her iki şair ile tahmis ve nazireler üzerine çalışanlara faydalı olacağı kanaatini taşımaktayız.

Kaynaklar

- ALPAY, B. (1986). *Şanlıurfa Şairleri*, Şanlıurfa: Dal Yayınları.
- BİLKAN, A. F. (1997). *Nâbî Divanı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- CEYHAN, A. (2010). "Nâbî'nin Şiir ve Diğer Edebi Konular Hakkındaki Görüşleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1-34.
- DİLÇİN, C. (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERDOĞAN, M. (2002). *Türk Edebiyatında Muhammes*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- FATİN (1271/1854-1855) Hatimetü'l-Eş'âr
- İPEKTEN, H. (2013). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KALYON, F. (2020a). *Bağ-ı Dehrden Yansımalar*. Ankara: İKSAD Yayınları.
- KALYON, F. (2020b). *Darendeli Mehmed Saib Efendi Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KALYON, F. (2020c). "Darendeli Mehmed Sâib Efendi ve Divanı". *Turkish Studies - Language*, 15(2), 739- 752. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43629>
- KAPLAN M. (2008). *Hayriye-i Nâbî, İnceleme Metin*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- KARAHAN, A. (2006). "Nabî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.32, 258-260.
- KILIÇ, A. (1994). *Ahmed Neylî Dîvânı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURNAZ, C. (2007). *Osmanlı Şair Okulu*. Ankara: Birleşik Yayınları.
- MENGİ, M. (1987). *Divan Şiirinde Hikemi Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- MULABDIC, A. (2016). *Mehmed Meylî Gürânî'nin Mecmûatül-Letâif Sandûkâtül-Maari Mecmuası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİN, M. (2024). *Basîrî Divanı*. Ankara: İlahiyat Kitap Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*. IV. C. II. Kısım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YORULMAZ, H. (1996). *Divan Edebiyatında Nâbî Ekolü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.